

Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie. Red. Olaf Olsen. Bd. 10: Claus Bjørn: Fra reaktion til grundlov – 1800-1850. Gyldendal & Politiken, Kbh. 1990. 383 s.

Den første fjerdedel af dette bind rummer en beskrivelse af kongens riger og lande år 1800 og fungerer således som en bred optakt til de følgende kronologisk ordnede dele. Land og befolkning, kommunikation og sundhedstilstand, godsejer, gårdmænd og de nederste i landbosamfundet, købstæder og hovedstad, og endelig hertugdømmer, bilande og kolonier, alt passerer revy, og det hele skildres veloplagt. Men kongeriget står i overordentlig grad i centrum, og egnene syd for Kongeåen er gemt hen til kort omtale i diversegruppen. Denne løsning på det uundgåelige »sønderjyske problem«, der er så svært at håndtere i den generelle nyere tids Danmarkshistorie, har forfatteren antagelig valgt i forvisningen om, at læseren udmærket er klar over, at man vil erfare så meget desto mere om Slesvig i senere kapitler.

I øvrigt gælder, at de indledende afsnit i mange andre henseender holder mere end overskriften strengt taget lover. Den skal ikke tages helt bogstaveligt, for der er både gode kig bagud til det foregående århundrede, og i en del tilfælde føres udviklingen konsekvent nogle årtier frem – således udtrykkeligt i afsnittet om købstæderne 1800-1830, mens København minsandten bliver genopbygget, endnu før man har erfaret om det forudgående bombardement (s. 79-80). Og således foregribes der ikke så lidt endda. Men forfatteren kan selvfølgelig med rette satse på, at de fleste nok er på det rene med, hvad fremtiden skulle vise sig at bringe af markante begivenheder få år senere ind i 1800-tallet, og anderledes kan det nok heller ikke gøres. Slet ikke med den materialebrug, som så prisværdigt kan aflæses hen ad vejen, idet skribenten – ofte diskret – antyder, hvor han har hentet sit stof. Landhusholdningsselskabets amtsbeskrivelser (1826-44) gør endnu engang deres store nytte i kombination med småtræk hentet hist og her og mange steder fra, småtræk, som med Claus Bjørns smidige pen passes ind i en velfungerende og gennemarbejdet prosa. Særdeles læservenligt er det, og man kan så smile lidt ad den næsten overdådige brug af Chr.D. Reventlows ytringer, som dukker op i alverdens sammenhænge, hvad enten det nu gælder hans rejsevaner eller hans tab af tænder (s. 22 og s. 28). Man kender og forstår baggrunden, men sætter nu nok så meget pris på at blive præsenteret for far og søn Andersen fra Holevadgården på Fyn, hvis optegnelser viser sig at kunne bruges til løbende kommentar *hele* bindet igennem.

Det er således med tilfredshed, at man slutter læsningen af den kyndigt udførte exposé over de første 100 sider, og noterer sig i øvrigt

kun ét hjertesuk og én enkelt protest. Sukket gælder valget af Thisted som gennemgående eksempel på en købstad med tilhørende analyse af borgerskabets sammensætning (s. 69). I modsætning til de fleste var Thisted *ikke* nogen søkøbstad, og her boede derfor ingen skipperne. Det er ærgerligt netop i denne sammenhæng, hvor den typiske provinskøbmand just på foregående side er blevet omtalt i sine mange funktioner som detailhandler, grossist og *skibsreder*. Til gengæld er farvegengivelsen af brændegaleasen (s. 70) naturligvis et absolut plus i anmelderens regnskab. Hvad protesten angår, gælder den ophævelsen af portkonsumtionen, der visse lig ikke fandt sted så tidligt, som anført i billedteksten (side 75). Konsumtionsafgiften holdt sig skam enevælden ud, men derefter ganske vist ikke ret meget længere.

Den resterende del af dette bind er som nævnt bygget kronologisk op i store afsnit, fire i alt. Det første om tiden 1807 til 1830 tager naturligvis afsæt i krigsbegivenhederne, men emnekredsen breddes hurtigt ud. Efter at have overstået Wienerkongressen har Claus Bjørn taget sig plads til en vel afbalanceret karakteristik af kongen og hans omgivelser – familien samt de højeste embedsmænd og centraladministrationens hele opbygning. Men nej, Frederik 6. var *ikke* onkel til den Christian Frederik, der som tronfølger på denne tid ikke engang fik sæde i geheimestatsrådet (s. 136). De var dog at betragte som en slags fætre, halv fætre, om man vil, omend aldersforskellen var atten år (stamtavlen s. 302).

De følgende underafsnit fortsætter med gennemgangen af den økonomiske udvikling frem til slutningen af 1820'erne, kirke- og uddannelsesforhold får deres, og man ender i omtale af romantikken, udviklingen fra Oehlenschläger til tyvernes poetiske realisme, den enestående St. St. Blicher, musikken, malerkunsten, arkitekturen og Thorvaldsen. Etiketten Biedermeier anvendes, men med kvalificeret mådehold, og Claus Bjørn skyer lykkeligvis alle guldalderfloskler.

En tilsvarende politisk opstart har tredje del om Frederik 6.s sidste år, hvor Julirevolutionen helt naturligt fører videre til reaktionerne i her-tugdømmer og kongerige – sluttelig resulterende i indførelsen af Stænderforsamlingerne. Igen bruges de følgende underafsnit til andre aspekter – de religiøse rørelser med stærke jyder og inderlige fynboer, den bedre økonomiske udvikling og den afventende holdning i Frederik 6.s sidste år, her og andetsteds med god brug af danske politiske breve.

Tronskiftet er på samme vis den indledende markante begivenhed i det næstsidste hovedafsnit, fjerde del om Christian 8.s regeringstid, hvor man ikke alene får belyst den kultiverede konge, hans finansielle tiltag og hændelsesforløb omkring nationalitets- og successionsspørgsmål, men tillige kan glæde sig over kapitlet om Grundtvig og hans venner og

det meget elegante om ægteparret Heiberg, H.C. Andersen og Kierkegaard. Hertil endelig en omtale af den økonomiske fremgang i 1840'erne.

Femte og sidste del rummer de tre kapitler om krigsårene, hvor militære og politiske begivenheder år for år skildres i sammenhæng. Familien Andersen fra Holevad gør forfatteren en sidste tjeneste ved at stille med en enke, der i en halv snes år fungerede som husstandsoverhoved, hvilket giver anledning til nogle afsluttende betragtninger om kvindens stilling – en lidt sen eftertanke?

Dispositionen, som den her er skitseret, er særdeles virkningsfuld. Læseren føres skridt for skridt frem mod slutningen – kulminationen med grundloven. Der er passende bedesteder undervejs, hvor man kan standse op, og hvor tankerne for et øjeblik kan vende sig andetsteds hen. Det være sig mod det knugende og uafvendelige hos Blicher. Eller man kan tænke på den uløseligt forbundne musik og tekst hos Ingemann og Weyse. Og man kan endda – direkte opfordret af forfatteren (s. 279) – bryde ud i sang med Grundtvig. Det er dygtigt gjort. Men der er en svaghed. For den overordnede styring er ensidigt lagt langs den traditionelle politiske vej mod konstitutionen. Andre, lange linier i anden fjerdedel af 1800-tallet er sværere at opspore, gemt væk som de er i mindre afsnit. Blot er der nu nok en udvikling, kvantitativt beskeden, men kvalitativt særdeles væsentlig indenfor felter som kommunikation, transport, infrastruktur og tidlig industri, der her forekommer i ikke ringe grad underbelyst.

Endelig er det let at påpege detaille efter detaille, som lige så godt kunne være medtaget. Det ville være af typen som f.eks. denne: når C.E.F.Weyse nu får så fin omtale, hvorfor er N.W.Gade da ganske overset? Men hermed er man inde på den spændetrøje, som de kun 350 sider til et halvt århundredes Danmarkshistorie må siges at være. Indenfor de givne rammer har Claus Bjørn alt i alt løst opgaven på fornem vis. Og det bør bemærkes, at forfatteren også kan høste æren af fremdragelsen af de gode illustrationer, i ni af ti tilfælde ypperlige og helt perfekt placeret. Alle er ledsaget af Claus Bjørns omhyggeligt udformede tekster.

Anders Monrad Møller